

Formation of the “Certified Expert in Interior Architecture” in Iran

 Elham Leylian¹

Received Date: 9 November, 2024

Accepted Date: 19 January, 2025

Abstract

The first graduate of interior architecture joined the Official Experts Center of the Judiciary in 1972 to provide expert opinions in construction-related disputes. Before the Civil Code (1928), informal dispute resolution with the presence of knowledgeable or trusted individuals was common in Iranian society. With the enactment of the Civil Code and Civil Procedure Code (1928 and 1939), significant changes were introduced to the legal framework. These codes stipulated that the court could utilize expert opinions in specialized cases, marking a transition from informal to formal dispute resolution mechanisms. Since then, the role of the official building expert has evolved to provide specialized opinions to various natural and legal persons both inside and outside the courts. The rapid urbanization and modernization of Iranian cities led to an increase in the construction of new buildings and the transformation of existing structures. This development, coupled with the changing needs of society and evolving architectural practices, made the necessity of creating an interior architecture field in Iran apparent. With the emergence of interior architecture and interior design expertise in architecture and the increase of activity in this field, the discipline of interior architecture established its position as a separate field in the Official Experts Center, particularly considering the complex interplay between legal requirements, professional expertise, and evolving construction practices. To address this question, the research first examines the state of dispute resolution before the Civil Code, analyzing the traditional methods and their transformation into modern legal frameworks. It then traces the development of the new judicial system in Iran and the formation of the Official Experts Center of the Judiciary, highlighting the institutional changes that accommodated new forms of expertise. The research concludes that the increasing complexities of the construction industry and the multiplicity of factors involved necessitated specialized knowledge in interior architecture. The presence of specialized interior architecture experts has contributed to resolving construction-related disputes and enhanced the quality and accuracy of expert opinions in this field. This development not only improved the resolution of construction-related disputes but also contributed to the professional recognition of interior architecture as a distinct discipline within the Official Experts Center. The evolution of interior architecture expertise within the Official Experts Center reflects broader changes in Iranian society, including the modernization of professional practices, the increasing complexity of built environments, and the growing recognition of specialized knowledge in legal proceedings. This transformation has helped establish a more comprehensive and nuanced approach to resolving construction-related disputes, particularly those involving interior architectural

Keywords: Official Expert, Judiciary, Interior Architecture, Judicial System, Educational System

1. Architect and Certified Judicial Expert at the Experts' Organization of Tehran Province, Tehran, Iran.
Email: eleylian@gmail.com

شکل‌گیری «کارشناس رسمی معماری داخلی» در ایران

الهام لیلیان^۱

تاریخ دریافت: ۱۴۰۳/۰۸/۱۹

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۳/۱۰/۳۰

چکیده

اولین کارشناس دانش‌آموخته معماری داخلی، سال ۱۳۵۱ به منظور ارائه نظر تخصصی در دعاوی مربوط به ساختمان به کانون کارشناسان رسمی دادگستری پیوست. پیش از تصویب قانون مدنی (۱۳۰۷ شمسی) حل اختلافات با حضور افراد خبره یا معتمد به صورت رسمی و غیررسمی رایج بود. پس از تصویب قانون مدنی و آیین دادرسی (۱۳۰۷ و ۱۳۱۸) در قانون اشاره شد که دادگاه می‌تواند در موارد تخصصی از نظر کارشناسان استفاده کند. از آن زمان نقش کارشناس رسمی ساختمان، ارائه‌ی نظرات تخصصی به اشخاص حقیقی و حقوقی مختلف در داخل و خارج از دادگاه‌هاست. با افزایش ساخت بناهای جدید و تغییر کاربری و نوسازی بناهای قدیمی، راه‌اندازی رشته معماری داخلی در ایران ضرورت یافت. همراه با تحولات ساخت بناهای جدید، اختلافات در زمینه‌های مختلف ساختمان پدید آمد. از سویی با پیدایی تخصص معماری داخلی و طراحی داخلی در معماری و افزایش فعالیت در این زمینه، رشته معماری داخلی نیز به گروه ساختمان کانون کارشناسان رسمی اضافه شد. حال پرسش این مقاله این است که با وجود آنکه معماری داخلی یک تخصص است و اختلافات آن می‌تواند با وجود کارشناس رسمی ساختمان حل و فصل شود، چگونه کارشناسی معماری داخلی به عنوان یک رشته مجزا در کانون کارشناسان رسمیت یافت؟ به منظور پاسخ به این پرسش، در این مقاله ابتدا در مقدمه به وضعیت حل و فصل اختلافات پیش از قانون مدنی اشاره شده سپس تدوین نظام جدید قضایی در ایران و شکل‌گیری کانون کارشناسان رسمی دادگستری در پی تغییر حکومت با شرحی مختصر و در ادامه وظیفه کارشناس رسمی در قانون آیین دادرسی و در پی آن حضور دانش‌آموختگان معماری داخلی به عنوان کارشناس رسمی در گروه ساختمان به تفصیل بررسی شده است. در نهایت، با تحلیل و فهم چگونگی شکل‌گیری کارشناسی رسمی معماری داخلی در ایران مشخص شده است که با توجه به پیچیدگی‌ها و تعدد عواملی که در امر ساختمان وجود دارد، نیاز به حضور کارشناس رسمی معماری داخلی و اظهار نظرهای تخصصی در زمینه مسائل بسیار گسترده در این حوزه وجود داشته و این تخصص به حل و فصل دعاوی حوزه‌ی ساختمان کمک نموده است.

کلید واژه‌ها: کارشناس رسمی، دادگستری، معماری داخلی، دستگاه قضایی، نظام آموزشی

مقدمه

در آغاز بحث اصلی این مقاله، یعنی چگونگی حضور کارشناس رسمی معماری داخلی در دادگستری به منظور اظهارنظر جهت استفاده در روند رسیدگی و حل اختلاف، می‌توان به شیوهی بستن قرارداد و تصویب قوانین مدنی و ایجاد نظام قضایی در ایران به پیش از مشروطه بازگشت. چرا که تا آن زمان روش‌های شکل‌گیری قرارداد گاهی به صورت شفاهی بود. بدین ترتیب که طرفین شرایط کلی کار، هزینه‌ها، زمان‌بندی، و مسئولیت را در حضور شاهد توافق می‌کردند. در این حالت حضور «شاهد» نقش حیاتی در تضمین اجرای قرارداد داشت و اختلاف‌ها از طریق وی حل می‌شد. در وضعیت رسمی‌تر یک سند ساده شامل جزئیات هزینه، مواد مورد نیاز، و زمان تکمیل پروژه نوشته می‌شد که معمولاً در حضور حاکم، کدخدا، ریش‌سفیدان، یا معتمدین محل تنظیم می‌شد. گاهی نیز واسطه‌ها مانند معتمدان محلی یا علما در قرارداد حضور پیدا می‌کردند و برای حل و فصل اختلافات احتمالی نقش میانجی را ایفا می‌کردند. بدین ترتیب ابزارهای تضمین اجرای قرارداد مبتنی بر گواهی شاهد یا دریافت وثیقه از سازنده یا شرط جریمه در صورت تخلف از تعهدات مانند تأخیر در تکمیل بنا یا نقص در کیفیت ساخت بود. مزایای چنین روش‌هایی انعطاف‌پذیری بود زیرا طرفین می‌توانستند بر اساس نیازها و شرایط محلی توافق کنند. در ضمن کم هزینه هم بود زیرا نیاز به هزینه‌های دفتری و حقوقی وجود نداشت و با رجوع به شخص معتمد محلی که برای همه آشنا بود، اجرای قرارداد تسهیل می‌شد. در صورت بروز اختلاف طرفین می‌توانستند به محکمه مراجعه کنند و قاضی شرع براساس شهادت شاهد و عرف محلی حکم می‌داد. میانجیگری نیز اغلب با ریش (گیس) سفیدان یا علما انجام می‌شد. در مواردی که عوامل سازنده (معمار، بنا، عمله یا هر یک از عوامل سازنده از جمله گچکار و نجار و...) به تعهدات خود عمل نمی‌کرد یا ساختمان دچار عیب می‌شد، قاضی عامل را موظف به جبران خسارت می‌کرد.

محاکم در ایران پیش از مشروطه به‌طور عمده بر اساس نظام فقهی و حقوق اسلامی شکل گرفته بودند. این محاکم بخشی از ساختار اجتماعی و حقوقی ایران پیش از ظهور نظام حقوقی مدرن بودند و به دو گونه محکمه تقسیم می‌شدند: محاکم شرعی و محاکم عرفی. محاکم شرعی تحت نظارت علما و روحانیون اداره می‌شدند و مسئول رسیدگی به دعاوی و مسائل فقهی و شرعی بودند، مانند نکاح، طلاق، ارث، وصیت، و جرایمی که در شریعت تعریف شده بودند. محاکم عرفی تحت نظارت حکومت یا حاکمان محلی قرار داشتند و بیشتر به امور مالیاتی، مسائل دولتی، و اختلافات ملکی رسیدگی می‌کردند. در این محاکم گاهی قوانین محلی یا فرمان‌های حکومتی (عرف) ملاک عمل بود. نقش قضاوت در دست روحانیون شیعه بود و آنها به عنوان مراجع شرعی نقش اصلی را در رسیدگی به دعاوی داشتند. این افراد، با توجه به دانش فقهی خود، میان مردم حکم (داوری) می‌کردند، قاضی معمولاً از میان مجتهدان یا طلبه‌های باتجربه انتخاب می‌شد و حاکم شرع یا قاضی القضاات نیز بالاترین مرتبه قضاوت را عهده دار بود. روش قضاوت در این محکمه‌ها بیشتر بر اساس اصول فقهی و اجتهاد انجام می‌شد؛ مدارک و مستندات مبتنی بر شهادت شاهد، قسم، و اقرار اهمیت ویژه‌ای داشت. در محاکم شرعی، اجرای حدود اسلامی مانند قصاص و دیات تحت نظارت قاضی شرع بود. نظارت بر کار قضاات اغلب به عهده حکومت یا روحانیون عالی مقام بود و استقلال قوه قضائیه به معنای مدرن وجود نداشت. هم‌چنین قوانین به‌صورت مدون وجود نداشت و تصمیم‌گیری‌ها بر اساس استنباط از منابع فقهی (مانند قرآن و روایات) یا عرف محلی بود. محاکم به‌طور کلی تخصصی نبودند و یک فرد به تمامی امور رسیدگی می‌کرد. محدودیت‌هایی در اینگونه محاکم نیز وجود داشت مانند اینکه برخی قضاات، به‌ویژه در محاکم عرفی، مستعد فساد و بی‌عدالتی بودند. گاهی اوقات اجرای عدالت به نفع طبقات بالای جامعه یا افراد نزدیک به دربار بود و تفاوت در نظرات فقها باعث تنوع در احکام صادره می‌شد.

بنابراین می‌توان تصور کرد که چگونه در ایران پیش از مشروطه، دعاوی مرتبط با اختلافات ساختمانی میان افراد دست‌اندرکار ساخت، تحت نظارت محاکم شرعی یا عرفی بررسی می‌شد. این نوع دعاوی اغلب بر مبنای اصول شرعی، عرف محلی، و توافقات قبلی میان طرفین حل و فصل می‌شد. برای درک بهتر این موضوع، می‌توان نحوه رسیدگی به چنین اختلافاتی را از زوایای مختلف مطرح کرد. مبنای قضاوت در دعاوی ساختمانی در غیاب قوانین مدون، قواعدی فقهی و عرفی بود. قواعدی مانند «اصل وفای به عهد» (لزوم اجرای قراردادهای) و «قاعده لاضرر» (جلوگیری از ضرر به دیگری) نقش اساسی داشتند. متناسب با عرف و توافقات اگر مالک و سازنده

توافقی (حتی شفاهی) داشتند، این توافق مبنای قضاوت قرار می‌گرفت. شهادت و اقرار طرفین نیز برای اثبات ادعاها، اهمیت داشت. اگر طرفی مدرکی ارائه نمی‌کرد، قاضی به سوگند (یمین) متوسل می‌شد. از موضوعات متداول دعوی ساختمانی مانند اختلاف بر سر مالکیت بود به این معنا که اگر مالک یا سازنده ادعای مالکیت بر بخشی از ساختمان داشت، قاضی ابتدا مدارک موجود یا شهادت شهود را بررسی می‌کرد، یا اگر سازنده تعهدات قراردادی (مانند تکمیل ساخت) را انجام نمی‌داد یا کیفیت کار پایین بود، قاضی بر اساس عرف یا میزان تعهدات مشخص شده در قرار فی‌مابین حکم صادر می‌کرد. در مواردی که هزینه‌ها بیش از توافق بود، قاضی تعیین می‌کرد که آیا افزایش هزینه‌ها موجه است یا خیر. اگر سازنده یا مالک به دیگری خسارت وارد می‌کرد، قاضی بر اساس میزان خسارت، حکم به پرداخت غرامت می‌داد.

از ابزارهای قضاوت در موارد پیچیده‌تر در آن ایام استفاده از کارشناسان محلی یا معماران با تجربه یا افراد «خبره» بود تا میزان کار صورت پذیرفته یا میزان خسارت یا کیفیت کار ساخت‌وساز را بررسی کنند. در این اختلافات عرف محلی و تجربه افراد مطلع نقش مهمی ایفا می‌کرد. مراحل رسیدگی به دعوا نیز آدابی داشت؛ ابتدا طرح شکایت می‌شد یعنی ذینفع شکایت خود را نزد قاضی مطرح می‌کرد. سپس قاضی در صورت نیاز شهادت شهود را بررسی می‌کرد. گاهی، توسط خود حکم یا خبره بررسی میدانی انجام می‌شد. در نهایت حکم بر اساس شریعت، عرف، و نظر خبره صادر می‌شد. مشکلات در بررسی اختلاف در امور ساختمانی شامل نبود اسناد کتبی و در بسیار موارد توافقات شفاهی بود که اثبات دعوی و قضاوت را دشوار می‌کرد. گاهی قضات محاکم عرفی به دلیل نفوذ افراد ذی‌نفع یا دریافت رشوه، عدالت را رعایت نمی‌کردند. اختلاف در برداشت از مسائل فقهی و عرفی باعث می‌شد که احکام علما و قضات در موارد مشابه، یکسان نباشد. گاهی طرفین به جای مراجعه به قاضی، اختلاف خود را با میانجی‌گری ریش‌سفیدان محلی، یا افراد معتمد حل و فصل می‌کردند. این روش‌ها سریع‌تر و کم‌هزینه‌تر بودند. این نحوه رسیدگی با گذشت زمان و ورود نظام حقوقی مدرن تغییر کرد. پس از مشروطه و تدوین قوانین مدنی و حقوقی، اختلافات ساختمانی به دادگاه‌های عمومی ارجاع داده شد که در آن‌ها قراردادهای اسناد رسمی، و کارشناسی‌های تخصصی نقش بیشتری پیدا کردند.^۱

با تغییرات بنیادی پس از مشروطه، تصویب قوانین مدنی و ایجاد نظام قضایی مدرن، به مرور قراردادهای کتبی و رسمی جایگزین توافقات شفاهی شدند. قوانین جدید در قانون مدنی ایران^۲ مواردی نظیر مقررات قراردادی، تعیین شروط و حفظ حقوق را ارائه دادند. این قانون بعنوان اصلی‌ترین و بنیادی‌ترین قانون حقوقی در کشور، به تنظیم روابط حقوقی میان اشخاص پرداخت و شامل چند بخش اصلی است: «مقدمه» به بررسی قواعد کلی انتشار قوانین می‌پردازد؛ بخش اول «در اموال» مقررات مربوط به اموال را در بر می‌گیرد؛ بخش دوم «در اشخاص» مقررات مربوط به خانواده و روابط انسانی اشخاص را وضع نموده، جلد سوم «در ادله اثبات دعوی» روش‌های اثبات ادعا و مقررات مربوط به هریک را تبیین می‌نماید و ویژگی برجسته‌اش این است که بسیاری مواد این قانون برگرفته از اصول فقهی (عمدتاً فقه جعفری) است و در بخش‌هایی مانند قراردادهای و تعهدات، از حقوق مدنی فرانسه و بلژیک الگو گرفته و به‌عنوان یک قانون مادر، بسیاری از مباحث حقوقی را پوشش داده و به عنوان مرجع اصلی برای جاری نمودن عدالت شناخته می‌شود.^۳ بدین ترتیب تبار آنچه امروز کارشناس رسمی دادگستری محسوب می‌شود بیشتر به آداب و قوانین جاری در احکام شرعی و عرف باز می‌گردد که مبتنی بر استنباط قاضی متکی به مستندات کم و حضور شاهدان بوده و ملاک اصلی قضاوت بوده است. این روال پس از تغییر حکومت قاجار به پهلوی، با نظام جدید قضایی ایران یکباره دگرگون می‌شود.

پیشینه

نخستین و مهم‌ترین منبع در مورد پیشینه موضوع یعنی امکان حضور کارشناس رسمی برای اظهار نظر تخصصی در مجامع قضایی به حقی است که در قانون اساسی^۴ در مورد الزام تنظیم قراردادهای مکتوب، تعیین شروط قرارداد، و حفظ حقوق طرفین، آمده است. هرچند به‌طور مشخص به قراردادهای مکتوب اشاره نشده، اما اصل ۲۲ و اصل ۴۰ بر حمایت از حقوق قانونی و آزادی‌های مشروع افراد تأکید می‌کنند. این اصول پایه‌ای برای تدوین قوانین مدنی و تجاری فراهم می‌کنند که در آن‌ها قراردادهای مکتوب به‌عنوان ابزاری برای تضمین حقوق طرفین توصیه می‌شوند^۵ در مورد تعیین شروط قرارداد نیز در اصل ۴۶ قانون اساسی این اصل تأکید دارد که هرکس مالک

کسب‌وکار مشروع خود است و می‌تواند آن را در چارچوب قوانین اداره کند. این اصل به‌طور ضمنی نشان‌دهنده حق افراد در تعیین شروط توافقات و قراردادهای حقوقی است. در مورد حفظ حقوق طرفین اصل ۴۰ تأکید می‌کند که هیچ‌کس نمی‌تواند حقوق خود را به‌گونه‌ای اعمال کند که موجب ضرر به دیگری یا نقض منافع عمومی شود. این اصل پایه‌ای برای حفظ تعادل در روابط قراردادی و حفظ حقوق طرفین است.^۶

قانون مدنی به‌طور مستقیم و غیرمستقیم به اختلافات مرتبط به مسائل ساختمانی پرداخته است. این قانون به عنوان یکی از نخستین تلاش‌ها برای تدوین نظام حقوقی مدون در ایران، اصولی کلی برای رویارویی با مسائل ساخت و ساختمان، تنظیم روابط میان مالک، سازنده و سایر ذی‌نفعان ارائه داده است. چند مورد محدود از مفاد قانون و توضیحاتی که بر قانون یا اصلاحات و الحاقات آن نوشته شده و مرتبط با اختلافات حوزه‌ی ساختمان است، اشاره می‌شود:

۱. ماهیت قراردادهای ساختمانی: قراردادهای ساختمانی در قانون مدنی ذیل عناوین عقود معین (مانند اجاره و جعاله) و عقود غیرمعین (اصل آزادی قراردادهای) تعریف می‌شوند. این مباحث در جلد دوم کتاب حقوق مدنی نوشته دکتر ناصر کاتوزیان (۱۳۷۶) و جلد اول کتاب حقوق تعهدات نوشته جعفر جعفری لنگرودی (۱۳۸۰) بررسی شده است.

۲. موارد مهم در دعاوی ساختمانی: الف. تعهدات مالک و سازنده مانند پرداخت هزینه‌ها مواد ۲۱۹ و ۲۲۰ قانون مدنی و تکمیل کار و انجام تعهد مطابق قرارداد ماده ۲۲۸ در قانون مدنی تصریح شده است. این موارد در قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی نوشته دکتر ناصر کاتوزیان (۱۳۸۲) نیز توضیح داده شده است. ب. کیفیت و نقص در ساخت بر اساس ماده ۲۳۵ قانون مدنی، اگر موضوع قرارداد با شرایط توافق‌شده تطابق نداشته باشد، امکان فسخ یا درخواست خسارت وجود دارد. این موضوع با محتوای تحلیل حقوقی تعهدات در قراردادهای ساختمانی در متون حقوقی نیز قابل بررسی است. ج. تأخیر در تحویل یا عدم ایفاء تعهد در پروژه بر اساس ماده ۲۲۲ قانون مدنی در مورد خسارت تأخیر و (ماده ۲۳۰) در مورد شرط وجه التزام توضیح می‌دهند. این مواد در کتاب حقوق مدنی: تعهدات (کاتوزیان، ۱۳۷۶) به تفصیل تفسیر شده‌اند.

۳. موارد مرتبط با مالکیت و نقل و انتقال ساختمان در دعاوی مالکیت، ماده ۳۶۱ قانون مدنی حق فسخ معامله در صورت مغایرت شرایط ساختمان را توضیح می‌دهد. جعفری لنگرودی (۱۳۸۰) در کتاب ترمینولوژی حقوقی این ماده را به وضوح تفسیر کرده است.

۴. اصول مرتبط با اختلافات مالی و هزینه‌های اضافی بر اساس ماده ۲۷۹ قانون مدنی تنظیم می‌شوند. این ماده در مقاله‌ها و کتاب‌های حقوقی با مضامین رویکرد قانون مدنی ایران به اختلافات مالی در پروژه‌های ساختمانی قابل بررسی است.

۵. شرایط فسخ قرارداد ساختمانی مواد ۲۳۹ تا ۲۴۱ قانون مدنی به فسخ قراردادها اشاره دارند (وزارت دادگستری، ۱۳۰۷). در کتاب حقوق مدنی ایران: عقود معین (کاتوزیان، ۱۳۷۶) این موضوع به‌طور گسترده شرح داده شده است.

۶. حل اختلافات داوری به عنوان یک روش حل اختلاف در ماده ۴۵۴ قانون آیین دادرسی مدنی (وزارت دادگستری، ۱۳۱۸) و روش‌های ارزیابی خسارت توسط کارشناسان در مقالات مختلف با مضمون تحلیل نقش کارشناسی رسمی (در دعاوی ساختمانی) قابل جستجو است.

۷. مسئولیت سازنده: پس از تحویل مسئولیت سازنده برای تضمین عیوب پنهان در مواد ۳۵۸ و ۳۸۶ قانون مدنی آمده است (وزارت دادگستری، ۱۳۰۷). این موارد با مضمون مسئولیت حقوقی در قراردادهای ساختمانی قابل بررسی است.

مطالعات نشان می‌دهد پیشینه حضور کارشناس رسمی دادگستری (بجز افراد خبره) در منابعی که به قانون مدنی ایران و قانون آیین دادرسی مدنی در وزارت دادگستری تدوین شده بود بازمی‌گردد. شایان ذکر است که در این زمینه مقاله‌های دیگری هم نگاشته شده است و نقش کارشناس رسمی دادگستری ساختمان را به‌طور مشروع می‌توان بررسی کرد، اما تاکنون در میان منابع، به صورت مشخص و مستقیم به چگونگی حضور کارشناس رسمی معماری داخلی در کانون کارشناسان اشاره نشده است. از این‌رو هدف این مقاله روشن کردن این امر است که نسبت میان رشته معماری داخلی و کارشناس رسمی معماری داخلی چیست و چگونه نیاز به اظهارنظرهایی که به

حل و فصل اختلافات تخصصی معماری داخلی منتهی می‌شد، گسترده و ضروری شد.

روش‌شناسی تحقیق

فرایند رسیدن به پاسخ که شامل روش تحقیق و روش‌شناسی تحقیق است با توجه به پرسش اصلی مقاله در مورد کارشناس رسمی معماری داخلی در دادگستری، با بررسی و داده‌ستانی در منابع مهمی مانند قانون مدنی و احکام عرف و شرع در حل اختلافات ساختمانی آغاز می‌شود. به سخن دیگر گام اول این پژوهش، شناخت چگونگی رسیدگی به اختلافات در حوزه‌ی ساخت‌وساز پیش از قانون مدنی ایران در عهد پهلوی است. پس از آن به چگونگی اهمیت و ضرورت حضور کارشناسان رسمی ساختمان پس از تصویب قانون مدنی و آیین دادرسی پرداخته شده است تا وجوه قانونی آن مشخص شود. گام بعدی، تحلیل زمینه‌های توسعه ایران از منظر ساختن بناهای مدرن و رشد شهرها و به تبع آن اعتبار حرفه معماری و بررسی روندی است که موجب حضور کارشناسان رسمی در پروژه‌های بزرگ ساختمانی می‌شود.^۶ در گام آخر، روشن می‌شود که چه علل و عواملی در شکل‌گیری و رسمیت‌یافتن حضور کارشناس رسمی دادگستری معماری داخلی در مجامع قضایی ایران نقش داشته است. در این مقاله، روند تحولات نظام قضایی ایران از دو زاویه‌ی اصلی مورد بررسی قرار گرفته است: اول، بررسی و توصیف تغییرات از پیش از مشروطیت تاکنون در دستگاه قضایی و آموزشی، و دوم، تحلیل ارتباط این تحولات با یکدیگر و نتایج حاصل از آن. محور اساسی مقاله، بررسی جایگاه و دلایل ظهور تخصص‌های نوین مانند کارشناسان رسمی دادگستری در این ساختار جدید است. برای فهم چرایی پیدایش پدیده‌ی کارشناس رسمی دادگستری، بررسی دو بخش مهم از برنامه‌های نوسازی ایران در دوران پهلوی اول و سپس پهلوی دوم ضروری است؛ لذا ابتدا نیم‌نگاهی به دوران مشروطه و قبل از آن و همچنین دوران انقلاب اسلامی به‌عنوان پیشینه تاریخی این پژوهش شده است. سپس سیر آغاز آموزش معماری و پس از آن معماری داخلی در ایران مورد بررسی قرار گرفته است. در آخر با تحلیل چگونگی سیر تحولات جایگاه کارشناس رسمی دادگستری از یک سو، و آموزش معماری داخلی در ایران، از سویی دیگر، تحولات نظام قضایی و نظام آموزشی در کنار یکدیگر بررسی و تحلیل شده است. از نحوه‌ی تأثیر و تأثر موارد مذکور، فهمی از چگونگی «شکل‌گیری کارشناس رسمی معماری داخلی» در ایران حاصل می‌شود.

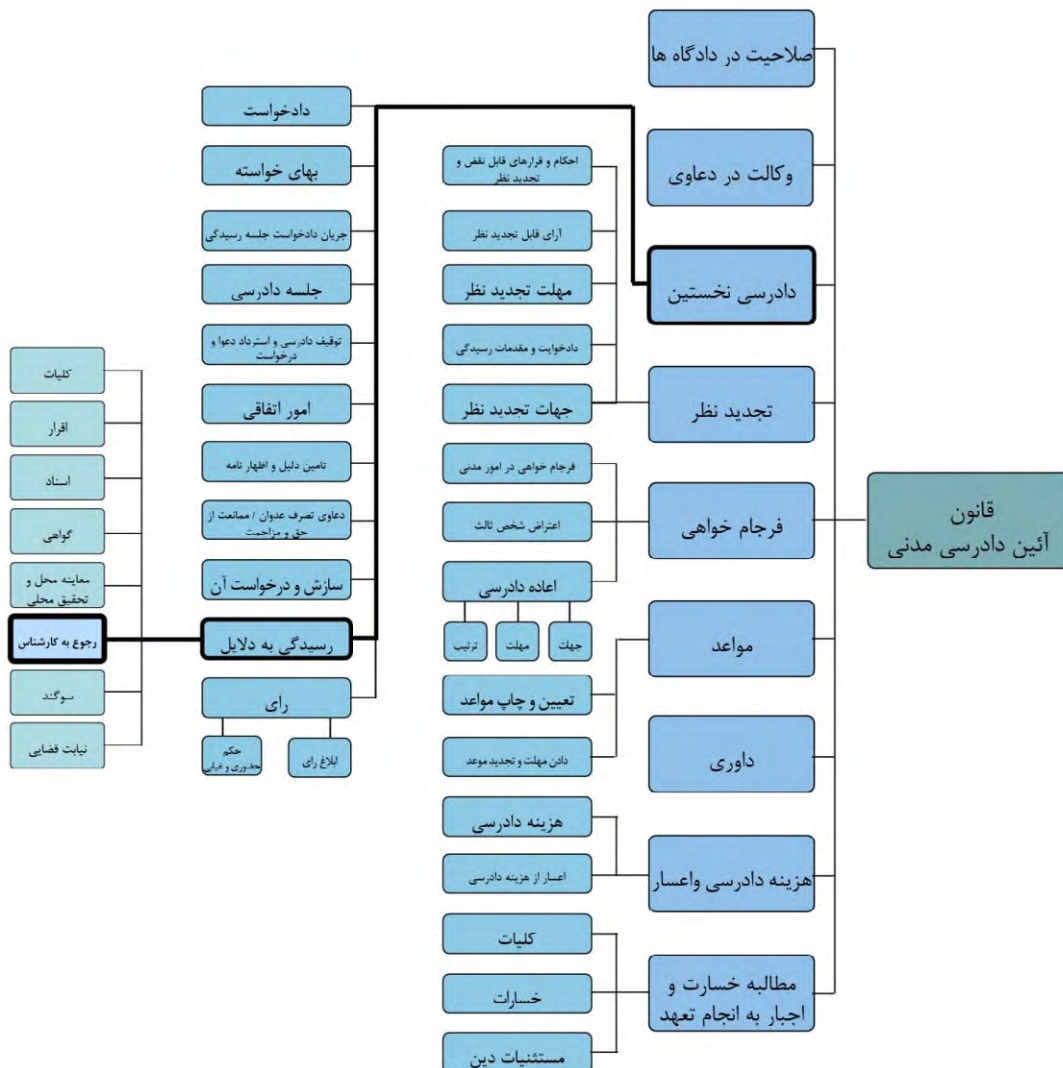
استقلال کارشناسان و تاسیس قانون کارشناسان رسمی وزارت دادگستری

شروع و فعالیت کارشناسان رسمی دادگستری ساختمان در طول زمان در چهار مرحله زیر می‌تواند خلاصه شود:
۱. دوران پیش از تصویب قانون مدنی (۱۳۰۷ شمسی)، که استفاده از افراد خبره یا معتمد برای حل اختلافات به‌صورت غیررسمی رایج بود. در این دوران، قضات شرعی یا عرفی ممکن بود از معماران، یا افراد خبره محلی نظرخواهی کنند.

۲. دوران قانون مدنی و آیین دادرسی مدنی (۱۳۰۷ و ۱۳۱۸): در قانون مدنی ایران (۱۳۰۷) و پس از آن قانون آیین دادرسی مدنی (۱۳۱۸)، برای نخستین بار موضوع استفاده از کارشناسان به‌صورت رسمی مطرح شد. قانون آیین دادرسی مدنی مصوب ۱۳۱۸ تصریح می‌کند که دادگاه می‌تواند در موارد تخصصی از نظر کارشناسان استفاده کند. در این دوران، کارشناس رسمی دادگستری به‌عنوان نهادی قانونی تعریف شد. (شکل ۱)

۳. تدوین قانون کارشناسان رسمی دادگستری (۱۳۱۷): اولین قانون مرتبط با کارشناسان رسمی دادگستری در سال ۱۳۱۷ تصویب شد. این قانون شرایط احراز صلاحیت کارشناسان، نحوه کار، و چگونگی انتخاب و تکلیفات آن‌ها را تعیین کرد. بر اساس این قانون، کارشناسان رسمی موظف بودند پس از قسم قانونی، به‌صورت بی‌طرفانه نظر خود را اعلام کنند. هم‌چنین مجازات‌های انتظامی برای متخلفین در نظر گرفته شد.

۴. قانون جدید کارشناسان رسمی دادگستری (۱۳۸۱): قانون کارشناسان رسمی دادگستری در این سال تصویب شد و نحوه فعالیت، ضوابط اخلاقی، و حقوق و وظایف کارشناسان رسمی در آن مشخص گردید. بر اساس این قانون، کارشناسان باید از طریق آزمون و تأیید صلاحیت توسط قانون کارشناسان رسمی دادگستری انتخاب شوند و متعاقب آن قانون سال (۱۴۰۰) تصویب شد.

شکل ۱. نمودار جایگاه کارشناس در آیین دادرسی مدنی ایران (منبع: نگارنده)

اولین مجوز افتتاح کانون کارشناسان رسمی در سال ۱۳۳۳ صادر شد. پس از اینکه وکلای رسمی دادگستری با تصویب قانونی در مجلس به استقلال رسیدند و کانون وکلای دادگستری تأسیس شد. محل کانون در خارج از ساختمان های دادگستری تشکیل و وکلا از دادگستری جدا شدند. با توجه به کمبودها و مشکلات موجود در اجرای قانون ۱۳۱۷، «قانون راجع به اصلاح قانون کارشناسان رسمی» در سال ۱۳۳۹ به تصویب رسید و اصلاحاتی در قانون کارشناسان انجام شد. با این حال، تأسیس یک سازمان مستقل، همچنان دغدغه کارشناسان رسمی دادگستری بود. (ابراهیمی قاجار، ۱۳۹۱) که سرانجام در سال ۱۳۵۳ مقدور شد. کارشناسان رسمی که به دنبال استقلال بودند، با کمک هیئتی موفق به اخذ مجوز (شکل ۲) برای تأسیس کانون کارشناسان رسمی شدند^۹ (ایشاری، ۱۴۰۳). قبلاً تعدادی از کارشناسان، برای تهیه مقدمات و تنظیم اساسنامه کانون کارشناسان انتخاب شدند^۹.

شکل ۲. مجوز وزارت کشور برای افتتاح کانون کارشناسان رسمی وزارت دادگستری
منبع: ابراهیمی قاجار، ۱۳۹۱

اولین دوره هیئت مدیره کانون کارشناسان رسمی در سال ۱۳۵۲ و دومین دوره آن در سال ۱۳۵۵ تشکیل شد. این کانون صرفاً یک جمعیت صنفی بود که به دادگستری کمک می‌کرد و از نظر سازمانی با وزارت دادگستری ارتباطی نداشت (فامیلی، ۱۴۰۳). تا این زمان، بیشتر افراد تحصیل کرده با مراجعه به کانون پس از گذراندن یک امتحان در اداره فنی دادگستری به مجموعه کارشناسان می‌پیوستند (بهرامعلی، ۱۴۰۳). کارشناسان ساختمان، علاوه بر رسیدگی به دعاوی پیمانکاران و مردم از طریق دادگستری، به قیمت‌گذاری زمین، ساختمان و سرقفلی و حق کسب و پیشه می‌پرداختند، در حالی که همچنان افراد خبره و معماران سنتی به محاکم رفت‌وآمد داشتند و به قضات مشاوره می‌دادند (شاه‌محمدی، ۱۴۰۳).

در ۱۳۵۸ شورای انقلاب اسلامی که وظیفه قانون‌گذاری را به عهده داشت در اول آبان^{۱۱} «لایحه قانونی مربوط به استقلال کانون کارشناسان رسمی» را به تصویب رساند و به وزارت دادگستری ابلاغ کرد. این لایحه در روزنامه رسمی نیز منتشر شد (سایت رسمی شورای عالی کارشناسان رسمی دادگستری). در نهایت، با تلاش تعدادی از افراد تحصیل کرده، «قانون استقلال کانون کارشناسان رسمی دادگستری» به تصویب شورای انقلاب جمهوری اسلامی ایران رسید و کانون کارشناسان رسمی دادگستری تشکیل شد^{۱۲}. (ابراهیمی قاجار، ۱۳۹۱)

در سال ۱۳۶۸، «قانون کانون کارشناسان رسمی دادگستری»^{۱۳}، به مجلس ارائه شد^{۱۴} (ایثاری، ۱۴۰۳). این قانون در سال ۱۳۸۱ در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید و پس از تأیید شورای نگهبان، آئین‌نامه اجرایی آن توسط هیئت دولت تصویب شد^{۱۵}. در آن زمان، رشته‌های کارشناسی به‌طور کلی ۱۷ رشته و تعداد کارشناسان در کل کشور ۳۵۰ نفر بود (ایثاری، ۱۴۰۳). بر اساس این قانون، «شورای عالی کارشناسان رسمی» در دو مرحله انتخاب و اولین جلسه خود را در سال ۱۳۸۲ به ریاست رئیس وقت کانون در تهران تشکیل داد.

آموزشی جدید در حوزه معماری با نام «معماری داخلی»

در ۱۲۸۹ «مدرسه صنایع مستظرفه»^{۱۶} تأسیس شد. با آغاز پادشاهی رضاشاه، یکی از موضوعات مورد توجه برای ایجاد تغییرات در نظام اجتماعی و فرهنگی ایران، نظام آموزش عالی بود. پس از تصویب «قانون شورای معارف» در سال ۱۳۰۰ و در راستای این تغییرات، ابتدا چند مدرسه تأسیس شد و در نهایت «دانشگاه تهران» به‌عنوان نخستین دانشگاه ایران در سال ۱۳۱۳ شکل گرفت (تکمیل، ۱۳۸۵). پس از مشروطه، با ورود روش‌های نوین آموزشی، آموزش معماری به دو شاخه‌ی آموزش سنتی و آموزش آکادمیک تقسیم شد^{۱۷}. در دوره‌ی پهلوی اول، آموزش معماری جدید بر اساس یک نظام دانشگاهی و طی دوره‌های مشخص ارائه می‌شد که در آن، جنبه نظری آموزش بر جنبه عملی غالب بود و نیازهای جامعه و توسعه‌ی کشور، تولید انبوه معماران را ایجاب می‌کرد (کیانی، ۱۳۸۳). معماران این دوره، درسه دسته قرار می‌گرفتند: معماران سنتی، معماران خارجی، و معماران ایرانی تحصیل کرده در خارج. حاصل اینکه نقش اصلی معماران سنتی به مرور کمرنگ شد و آنها جای خود را به معمارانی دادند که با طراحی، نقشه‌کشی، و روش‌های نوین معماری فعالیت می‌کردند. در نتیجه، معماران سنتی به حاشیه رانده شدند؛ اما آنان که توانستند میان اصول سنتی و روش‌های جدید توازن ایجاد کنند، دیدگاه‌های

فرهنگی، ملی و شرایط اجتماعی را در آثار خود لحاظ نمودند. معماران خارجی، که به دلایل مختلف، در ایران اقامت داشتند، تأثیر قابل توجهی در حوزه‌های معماری، شهرسازی، و پروژه‌های عمرانی کشور داشتند. این گروه، نقش مهمی در انتقال دانش والگوهای معماری غربی به ایران ایفا کردند، هر چند بعضی از این معماران،^{۱۷} از الگوهای معماری ایرانی، در آثار خود بهره بردند. معماران ایرانی که در خارج تحصیل کرده بودند، با آموزش‌های مدرن و اروپایی خود به پیشگامان نهضت معماری مدرن در ایران تبدیل شدند و به ویژه پس از سال ۱۳۲۰، با کمرنگ شدن نقش معماران سنتی و خارجی، آینده‌ی معماری ایران را در دست گرفتند (کیانی، ۱۳۸۳). با تأسیس دانشکده‌ی هنرهای زیبا^{۱۸} در سال ۱۳۱۹ و آغاز به کار رشته‌ی معماری، نسل جدیدی از معماران تربیت شدند که با روش‌های آموزش سنتی بیگانه بودند و همگام با تغییرات جهانی در عرصه‌ی ساخت‌وساز مدرن، مفاهیم جدیدی همچون «معماری داخلی» را به عرصه‌ی معماری ایران وارد کردند.

پس از تأسیس دانشکده‌ی هنرهای زیبا، دانشکده‌ی هنرهای تزئینی در سال ۱۳۳۹ تأسیس شد. از بدو تأسیس، شش رشته در این دانشکده آموزش داده می‌شد؛ معماری داخلی از جمله همان شش رشته بود^{۱۹} (ضیاء شهابی، ۱۳۹۶). دانشگاه هنرکنونی (دانشگاه هنر ایران)، با ادغام سه هنرکده‌ی موسیقی ملی، هنرهای تزئینی و هنرهای دراماتیک شکل گرفت. در ابتدا ازواژه‌ی «هنرکده» استفاده می‌شد، اما به درخواست دانشجویان برای برابری در عنوان، به «دانشکده» تغییر یافت (ایزدپناه، ۱۳۹۶). هر سه هنرکده تا پیش از انقلاب فرهنگی تحت نظارت «وزارت فرهنگ و هنر» فعالیت داشتند. پس از انقلاب، این سه دانشکده به همراه دانشگاه فارابی و هنرستان عالی موسیقی در سال ۱۳۵۸ تجمیع شدند و مجتمع دانشگاهی هنر شکل گرفت که از سال ۱۳۶۲ فعالیت رسمی خود را زیر نظر وزارت علوم آغاز کرد. با توسعه‌ی رشته‌ها و مقاطع تحصیلی، این مجتمع از سال ۱۳۷۰ به «دانشگاه هنر» تغییر نام یافت. «دانشکده هنرهای تزئینی»، یکی از بخش‌های اولیه این دانشگاه، در سال ۱۳۳۹ تأسیس و بعدها به خیابان ولیعصر منتقل شد.^{۲۰} (مشهدی‌زاده، ۱۳۹۶). این دانشکده شش رشته شامل معماری داخلی، گرافیک، نقاشی، مجسمه‌سازی، طراحی صحنه و چاپ پارچه را ارائه می‌داد، که آموزش معماری داخلی و گرافیک برای اولین بار در ایران توسط آن انجام شد. برخی از استادان این دانشکده از تحصیل کردگان مدرسه هنرهای تزئینی پاریس بودند و برنامه‌های آموزشی بر پایه این مدرسه تنظیم شده بود. دانشجویان پس از دو تا سه سال آموزش عمومی، رشته‌ی تخصصی خود را برای ادامه انتخاب می‌کردند (اصفهانی، ۱۳۹۶). در دهه‌های ۴۰ و ۵۰، دو مقطع کارشناسی و کارشناسی‌ارشد در رشته‌ی معماری داخلی، در این دانشکده ارائه شد و برای ورود به دوره کارشناسی ارشد مصاحبه‌های تخصصی برگزار می‌شد. در اوایل دهه‌ی ۵۰، با افزایش تمایل به استفاده از طراحی‌های داخلی و مبلمان لوکس، بازار کار دانش‌آموختگان معماری داخلی نیز، گسترش یافت (ایزدپناه، ۱۳۹۶). همچنین بستر مناسبی برای حضور دانش‌آموختگان در فعالیت‌های کلان عمرانی مانند طراحی و ساخت نمایشگاه بین‌المللی تهران فراهم گردید. (اسماعیل‌لو، ۱۳۹۶). در اواسط دهه‌ی ۵۰، با برگزاری مجدد آزمون ورودی، پذیرش دانشجویان کارشناسی ارشد معماری داخلی، در دانشکده‌ی هنرهای تزئینی، از سر گرفته شد. (کاتب، ۱۳۹۶). همزمان، الگوی آموزشی دانشکده، از مدرسه‌ی هنرهای تزئینی پاریس به مدارس ایتالیایی تغییر کرد و کادر آموزشی نیز متناسب با این الگو، دچار تغییراتی شد (کسرای، ۱۳۹۷). در همین دوره، مدرسه‌ی عالی دختران^{۲۱} نیز آموزش معماری داخلی را با برنامه‌ای متفاوت آغاز کرد (ایمانی، ۱۳۹۶). اما در اواخر دهه‌ی ۵۰، شورای عالی انقلاب فرهنگی به دلیل تصور تجملی بودن این رشته، آموزش آن را لغو کرد و به دانشجویان فرصت تکمیل تحصیل داد (سپهری، ۱۳۹۶). در دهه ۴۰، دوره‌ی عمومی رشته معماری داخلی در دانشکده هنرهای تزئینی به مدت سه سال برگزار شد که در اوایل دهه ۵۰ به دو سال کاهش یافت و پس از انقلاب اسلامی به یک سال تقلیل یافت. در مدرسه‌ی عالی دختران، عنوان رشته ابتدا «هنر و تزئین ساختمان» بود که بعدها به «معماری داخلی» تغییر یافت^{۲۲} (ایمانی، ۱۳۹۶). دانشگاه‌های تهران و شهید بهشتی نیز با دعوت از مدرسین معماری و فارغ‌التحصیلان جوان معماری داخلی، آموزش این رشته را ادامه دادند و دانشجویان تا سال‌های ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۷ فارغ‌التحصیل شدند و بیشتر فعالیت حرفه‌ای آنها در حوزه معماری بود. (طاری، ۱۳۹۶) (شکل ۳)

تاسیس دانشکده هنر های تزئینی با الگو برداری از دانشکده هنر های تزئینی پاریس برای آموزش رشته های هنری	تغییر عنوان رشته از دکوراسیون به معماری داخلی	تغییر کادر مدیریت و آموزش برگزاری کنکور کارشناسی ارشد پس از چند سال توقف	تصمیم بر لغو آموزش رشته آغاز انقلاب فرهنگی	تغییر نام دانشگاه تغییر نام دانشگاه تغییر برنامه آموزشی جابهجایی دانشجویان دختر به الزهرا	فرافت از تحصیل آخرین بازماندگان
۱۳۳۹	۱۳۴۵	۱۳۵۵	۱۳۵۷	۱۳۵۹	۱۳۶۲
۱۳۶۷					

شکل ۳. سیر تحولات آموزش معماری داخلی

منبع: ضیاشهابی، ۱۳۹۸

با تغییرات اندک در کادر و برنامه آموزشی، و دوره بحران که با تغییرات گسترده در کادر و کاهش متخصصین همراه بود، دانشگاه‌های تهران، شهید بهشتی و تعدادی دیگر، عناوین جدید آموزشی را با بهره‌گیری از مدرسان مدعو رشته معماری و برخی فارغ‌التحصیلان جوان معماری داخلی از دانشکده هنرهای تزئینی، در مجتمع دانشگاهی هنر و الزهراء ارائه کردند (مهندس، ۱۳۹۶). در نهایت، دانشجویان باقی‌مانده بین سال‌های ۱۳۶۲ تا ۱۳۶۷ فارغ‌التحصیل شدند و بیشتر فعالیت حرفه‌ای آنان در حوزه معماری متمرکز بود (طاری، ۱۳۹۶). فارغ‌التحصیلان رشته معماری داخلی در دهه‌های اولیه از شرایط حرفه‌ای خوبی برخوردار بودند و نسل‌های اول و دوم به سرعت وارد بازار کار معماری و معماری داخلی شدند. اوایل دهه ۵۰ با رشد درآمد طبقه متوسط و افزایش آگاهی از اهمیت معماری داخلی، بازار کار برای فارغ‌التحصیلان این رشته رونق بیشتری یافت. اما نسل سوم، به دلیل تعطیلی رشته و تغییرات آموزشی، از پروانه نظام مهندسی معماری برای ورود به حرفه استفاده کردند و اغلب به معماری عمومی روی آوردند، در حالی که بسیاری نیز به تدریس مشغول شدند. با استقبال جامعه از رشته معماری داخلی، تا پیش از انقلاب اسلامی، تعداد متقاضیان تحصیل در این رشته روند افزایشی داشت. حتی پس از لغو آموزش رسمی، آموزشگاه‌ها و دوره‌های آزاد برای پاسخ به تقاضا فعال شدند که به جایگاه علمی رشته لطمه زد. امروزه نیز تقاضا برای دوره‌های آزاد و دانشگاهی معماری داخلی ادامه دارد و منبع درآمد مهمی برای مؤسسات آموزشی محسوب می‌شود. تا سال ۱۳۵۷، رشد فعالیت‌های حرفه‌ای و تعداد فارغ‌التحصیلان به ایجاد جایگاهی خاص برای معماری داخلی منتهی شد، اما با تعطیلی رشته، این جایگاه تضعیف و فاصله بین دانشگاه و حرفه بیشتر شد. در این میان، جامعه مهندسان معماری داخلی، که توسط فارغ‌التحصیلان دانشکده هنرهای تزئینی تشکیل شده بود، برای احیای رشته تلاش بسیاری کرد؛ مرحوم جعفر وزیرزاده نیز با مکاتباتی، موفق به اخذ مجوز شرکت فارغ‌التحصیلان در آزمون نظام مهندسی و دریافت پروانه نظارت معماری شد (ضیاء شهابی، ۱۳۹۶). این تلاش‌ها نشانگر پیوند جریان‌ات تحول در نظام قضایی و آموزشی در گذار از سنت به مدرنیته است. به طور کلی می‌توان گفت تاریخ آموزش معماری داخلی از تأسیس تاکنون به دو دوره اصلی تقسیم می‌شود: دوره تکوین و دوره ثبات. (جدول ۱)

جدول ۱. دوره بندی آموزش معماری داخلی در ایران

منبع: ضیاسهبابی، ۱۳۹۸

دوره	بازه زمانی	رویداد شاخص
دوره اثبات	۱۳۳۹	تأسیس دانشکده هنر های تزئینی (معماری داخلی، مجسمه سازی، طراحی و چاپ پارچه، نقاشی، گرافیک، طراحی صحنه)
	۱۳۳۹-۱۳۵۸	آموزش معماری داخلی در دانشکده هنر های تزئینی
	۱۳۵۲-۱۳۵۸	آموزش معماری داخلی در دانشکده هنر دانشگاه الزهرا
دوره بحران	۱۳۵۸-۱۳۵۹	تصمیم گیری در خصوص لغو آموزش رشته معماری داخلی
	۱۳۵۹-۱۳۶۲	سال های انقلاب فرهنگی و بازنگری برنامه آموزشی برای پذیرفته شدگان قبل از انقلاب
	۱۳۶۲-۱۳۶۷	تحصیل و فراغت از تحصیل پذیرفته شدگان دوره های پیش از انقلاب
دوره تکوین	۱۳۸۴	پذیرش اولین ورودی پس از انقلاب در دوره کارشناسی ارشد دانشگاه هنر
	۱۳۸۶	لغو پذیرش موقت دانشجوی
	۱۳۸۷	شروع مجدد پذیرش دانشجوی کارشناسی ارشد در دانشگاه هنر
	۱۳۸۷	پذیرش دانشجوی کارشناسی در دانشگاه های غیر انتفاعی
	۱۳۹۳	پذیرش دوره کارشناسی در دانشگاه هنر و دانشگاه هنر شیراز
دوره تجدید	بخش اول	
	بخش دوم	

تلفیق جریانات تحول در نظام قضایی و نظام آموزشی: «پیدایی کارشناس رسمی معماری داخلی»

کارشناس رسمی معماری داخلی و تزئینات

در سال ۱۳۵۱، یکی از دانش آموختگان معماری داخلی دانشگاه هنرهای تزئینی^{۲۳}، به دعوت دوستی که در زمینه ساختمان فعالیت می کرد، به عضویت کانون کارشناسان درآمد. ابتدا برای همکاری در پرونده های موضوع معماری داخلی به کانون دعوت شد و صلاحیت های مربوط به ارزیابی در رشته ی ساختمان نیز در پروانه ی کارشناسی وی درج شد، اما وی با علاقه و تلاش فراوان به فکر راه اندازی رشته تخصصی معماری داخلی در کانون افتاد. با وجود تأکید همکاران بر فعالیت وی در رشته ساختمان، با پشتکار بسیار تلاش کرد جایگاه معماری داخلی را در کانون تثبیت کند و همواره دانش آموختگان این رشته را تشویق می کرد تا در کانون به فعالیت در زمینه معماری داخلی بپردازند (نخعی، ۱۴۰۳). تلاش های این کارشناس معماری داخلی به مدت ۱۶ سال برای تفکیک رشته معماری داخلی از گروه ساختمان و شناساندن آن، در کانون کارشناسان ادامه یافت. هرچند تلاش هایش برای تأسیس گروه مستقل معماری داخلی، به نتیجه نرسید و این رشته در ذیل گروه ساختمان باقی ماند. او با وجود داشتن صلاحیت های ساختمان و معماری داخلی، در چارچوب رشته معماری داخلی فعالیت می کرد و به دنبال تثبیت جایگاه مستقل این رشته بود (بهرامعلی، ۱۴۰۳). تا در ۱۳۶۷ یک معمار داخلی تحصیل کرده ی ایتالیا و در سال ۱۳۸۰ سه تن از دانش آموختگان دانشگاه هنرهای تزئینی که یکی از آنها پس از انقلاب فرهنگی موفق به اخذ مدارک خود گردیده بود، به جمع کارشناسان رشته ی ساختمان کانون پیوستند (نخعی، وزیری، و شفاهی، ۱۴۰۳). همگی این کارشناسان با صلاحیتهای معماری داخلی و برخی صلاحیتهای ساختمان فعالیت می کردند. (بهرامعلی، ۱۴۰۳). روند پیوستن فارغ التحصیلان هنرهای تزئینی به گروه ساختمان تا سال ۱۳۸۴ ادامه داشت. اما در سال ۱۳۸۱، پس از بررسی های تخصصی و تصویب شورای عالی کارشناسان، «رشته معماری داخلی و تزئینات» به عنوان زیرمجموعه تخصصی از گروه ساختمان طی فراخوان آزمون از طریق روزنامه های پرمخاطب اقدام به جذب کارشناس در این رشته نمود. (ایشاری و بهرامعلی، ۱۴۰۳) با تصویب برگزاری آزمون جذب کارشناس توسط شورای عالی کارشناسان، تعدادی

از کارشناسان با قبولی در آزمون سال ۱۳۸۲ و طی یک دوره ۶ تا ۷ ساله آزمون شفاهی و مصاحبه‌های متعدد و کارآموزی در سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ به عنوان کارشناس شناخته شدند. (جدول ۲)

اخذ پروانه کارشناسی معماری داخلی و تزئینات

از سال ۱۳۸۲ به بعد، مهندسان معماری با ارائه گواهی پنج سال سابقه کاری در زمینه معماری داخلی، پس از شرکت در آزمون و مصاحبه‌های شفاهی و عقیدتی و گذراندن دوره‌ی کارآموزی، به کانون کارشناسان می‌پیوستند. با ورود به کانون، پروانه کارشناسی برای آن‌ها صادر می‌شد. پس از مراسم تحلیف و اخذ پروانه، کارشناسان باید مراحل اخذ صلاحیت‌های بالاتر را طی می‌کردند و برای هر صلاحیت جدید، مدارک و سوابق خود را به کمیته‌ای از پیشکسوتان ارائه می‌کردند تا توانمندی آن‌ها تأیید و در پروانه درج شود. آخرین سطح از این مراحل و صلاحیت‌ها معمولاً پس از ۱۰ سال کار تخصصی امکان‌پذیر بود.^{۲۴} این طی مراتب تا کنون نیز در کانون کارشناسان جاری و ساری است.

بدین ترتیب، نسل جدیدی از کارشناسان دانش‌آموخته مهندسی معماری از طریق برگزاری آزمون‌های جداگانه، در رشته‌ی معماری داخلی کارشناس شدند. بعدها بجز کانون کارشناسان، از مراکز دیگری مانند مرکز کارشناسان قوه قضائیه، کارشناسانی برای همکاری با دستگاه قضایی جذب شدند. (جدول ۲)

جدول ۲. زمینه‌ی تحصیلی و روند جذب کارشناسان معماری داخلی در کانون کارشناسان استان تهران ۱۳۵۱ تا کنون

منبع: نگارنده

تاریخ اتیان سوگند کارشناسی	کارشناسی	تحصیلات
۱۳۵۱/۱۰/۲۰	مهندس میربها (فریدون)	لیسانس معماری داخلی
۱۳۶۷/۰۷/۲۳	مهندس حدادی (میر حسین)	لیسانس مهندسی معماری داخلی
۱۳۸۰/۱۲/۱۸	مهندس نخعی	لیسانس مهندسی معماری داخلی
۱۳۸۰/۱۲/۱۹	مهندس ماشالله وزیری	فوق لیسانس معماری داخلی
۱۳۸۰/۱۲/۱۹	مهندس شفاهی (ابوالقاسم)	فوق لیسانس مهندسی معماری داخلی
۱۳۸۴/۰۲/۱۱	مهندس حسینی (حمید)	فوق لیسانس مهندسی معماری
۱۳۸۴/۰۲/۱۱	مهندس محمدی (محمد)	لیسانس مهندسی معماری داخلی
۱۳۸۴/۱۲/۲۱	مهندس ساتری (یوسف)	فوق لیسانس مهندسی معماری داخلی
۱۳۸۴/۰۳/۲۹	مهندس جعفری آرین	فوق لیسانس مهندسی معماری داخلی
۱۳۸۴/۱۲/۰۷	مهندس محمدرضا رایکا	لیسانس دکوراسیون
۱۳۸۳/۱۲/۲۳	مهندس پور طوسی (علی)	لیسانس مهندسی معماری داخلی
۱۳۸۳/۱۲/۲۳	مهندس دیانی	لیسانس طراحی صحنه و دکوراسازی
۱۳۸۷/۱۰/۰۳	مهندس برزو ایزد پناه آبکار	لیسانس معماری داخلی
۱۳۸۷/۱۲/۲۱	مهندس پرویز رضایی	فوق لیسانس معماری
۱۳۸۷/۱۱/۲۰	مهندس بهزاد کاوه زاده	فوق لیسانس معماری
۱۳۸۸/۱۰/۲۸	مهندس الهام لیلیان	فوق لیسانس مهندسی معماری
۱۳۸۸/۱۰/۲۸	مهندس خسرو مختاری	فوق لیسانس مهندسی معماری
۱۳۸۸/۱۰/۲۸	مهندس شاهرخ آدمی	فوق لیسانس مهندسی معماری
۱۳۸۸/۱۰/۲۸	مهندس جمشید میر فخرایی	فوق لیسانس مهندسی معماری
۱۳۸۸/۱۱/۲۸	مهندس حسین ریاحی	فوق لیسانس معماری
۱۳۸۸/۱۲/۱۶	مهندس مهدی غفوری	فوق لیسانس مهندسی معماری
۱۳۸۸/۰۴/۲۱	مهندس حمید نبوی	فوق لیسانس معماری
۱۳۸۹/۰۹/۱۶	مهندس ساسان خوشبخت ایزد موسی	فوق لیسانس مهندسی معماری
۱۳۸۹/۰۹/۱۶	مهندس پونه پاریاب	فوق لیسانس مهندسی معماری
۱۳۸۹/۰۹/۱۶	مهندس اسفندیار احمدی	فوق لیسانس مهندسی معماری

بنابراین زمینه‌ی حضور تحصیلکردگان معماری داخلی در کارهای قضایی در ایران را می‌توان در بستر تغییرات اجتماعی ایران بخصوص تغییرات نظام آموزش و تغییرات نظام قضایی از قبل از مشروطه تاکنون جستجو کرد.

این تغییرات در یک جریان خطی در نسبت با یکدیگر ارتباطات پیوسته‌ای دارند که در طول تاریخ یکی پس از دیگری به وقوع پیوسته‌اند. (شکل ۴)

گاه شمار تحولات آموزشی(معماری داخلی) گاه شمار تحولات قضایی (کارشناسی رسمی معماری داخلی)

دوره قبل از مشروطه

شروع تحولات آموزشی از طریق آگاهی‌رسانی روزنامه‌ها مبنی بر ضرورت استفاده از شیوه‌های نوین آموزش

۱۲۷۴

دوره مشروطه

جنتش مشروطه شروع تأسیس مدارس جدید دولتی به جای مدارس قدیم ملتی

۱۲۸۴

تأسیس مدرسه‌ی صنایع مستظرفه

۱۲۸۹

ایم‌یرن از «عمل‌خبره» برقانون محاکمات جزایی برای اولین بار

۱۲۹۰

پیش، پیتش، مقررات برای انتخاب اهل، خبره

۱۲۹۴

دوره پهلوی اول

تصویب قانون شورای معارف

۱۳۰۰

اعزام محصلان به اروپا، ترجمه متون غربی، تأسیس نهادهای آموزشی (مدارس و دانشگاه‌ها)

۱۳۰۴

پیشنهاد ساخت دانشگاه

۱۳۰۵

تأسیس مدرسه عالی معماریه در وزارت پیشه و هنر (هت‌رکده) تغییر مکان به مدرسه ایران و آلمان در خیابان سوم اسفند

۱۳۰۶

شروع به کار سازمان دادگستری و تدوین و تصویب اولین جلد قانون مدنی

۱۳۰۷

ایمان حق ثبت توسط دادگاههای شرعی و تصویب قانون ثبت اسناد و دارایی‌ها

۱۳۱۱

تخصیص بودجه به وزارت معارف برای تأسیس دانشگاه

۱۳۱۲

شروع ساخت دانشگاه تهران

۱۳۱۳

تأسیس مدرسه عالی معماری در وزارت پیشه و هنر (هت‌رکده) تغییر مکان به مدرسه ایران و آلمان در خیابان سوم اسفند

۱۳۱۵

تأسیس مدرسه عالی معماری در وزارت پیشه و هنر (هت‌رکده) تغییر مکان به مدرسه ایران و آلمان در خیابان سوم اسفند

۱۳۱۷

تأسیس مدرسه عالی معماری در وزارت پیشه و هنر (هت‌رکده) تغییر مکان به مدرسه ایران و آلمان در خیابان سوم اسفند

۱۳۱۸

احداث دانشکده هنرهای زیبا با سه رشته معماری و نقاشی و مجسمه‌سازی و تغییر مکان مدرسه‌ی عالی به محل مدرسه خان مرزی

۱۳۱۹

دوره پهلوی دوم

تصویب اعرام محصلین رشته‌های آموزش و پرورش و نظام و کشاورزی به اروپا و تقسیم‌بندی مکانهای آموزش به دو دسته

۱۳۲۹

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۳۹

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۴۳

تغییر عنوان رشته از دکوراسیون به معماری داخلی

۱۳۴۵

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۵۱

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۵۲

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۵۳

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۵۵

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۵۷

انقلاب اسلامی تا کنون

تغییر نام دانشکده هنرهای، تزئینی به مجتمع دانشگاهی هنر

۱۳۵۸

شروع انقلاب فرهنگی با هدف از بین بردن فاصله‌ی بین دو نظام آموزش عالی مجزای حوزوی و دانشگاهی، تصمیم به لغو

۱۳۵۹

بازگشایی دانشگاه‌ها و فعالیت رسمی مجدد، تغییر نام دانشگاه به دانشگاه هنر، جایجایی دانشجویان دختر به

۱۳۶۲

شروع دانش آموختگی در رشته معماری بصورت کارشناسی ارشد پیوسته در کلیه دانشگاهها با تصویب وزارت علوم اداام

۱۳۶۳

فراغت از تحصیل آخرین بازماندگان معماری داخلی قبل از انقلاب فرهنگی

۱۳۶۷

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۶۸

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۶۹

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۸۰

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۸۱

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۸۲

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۸۴

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۳۸۷

تأسیس دانشکده هنرهای تزئینی با شش رشته گرافیک و نقاشی و مجسمه‌سازی و طراحی صحنه و چاپ

۱۴۰۳

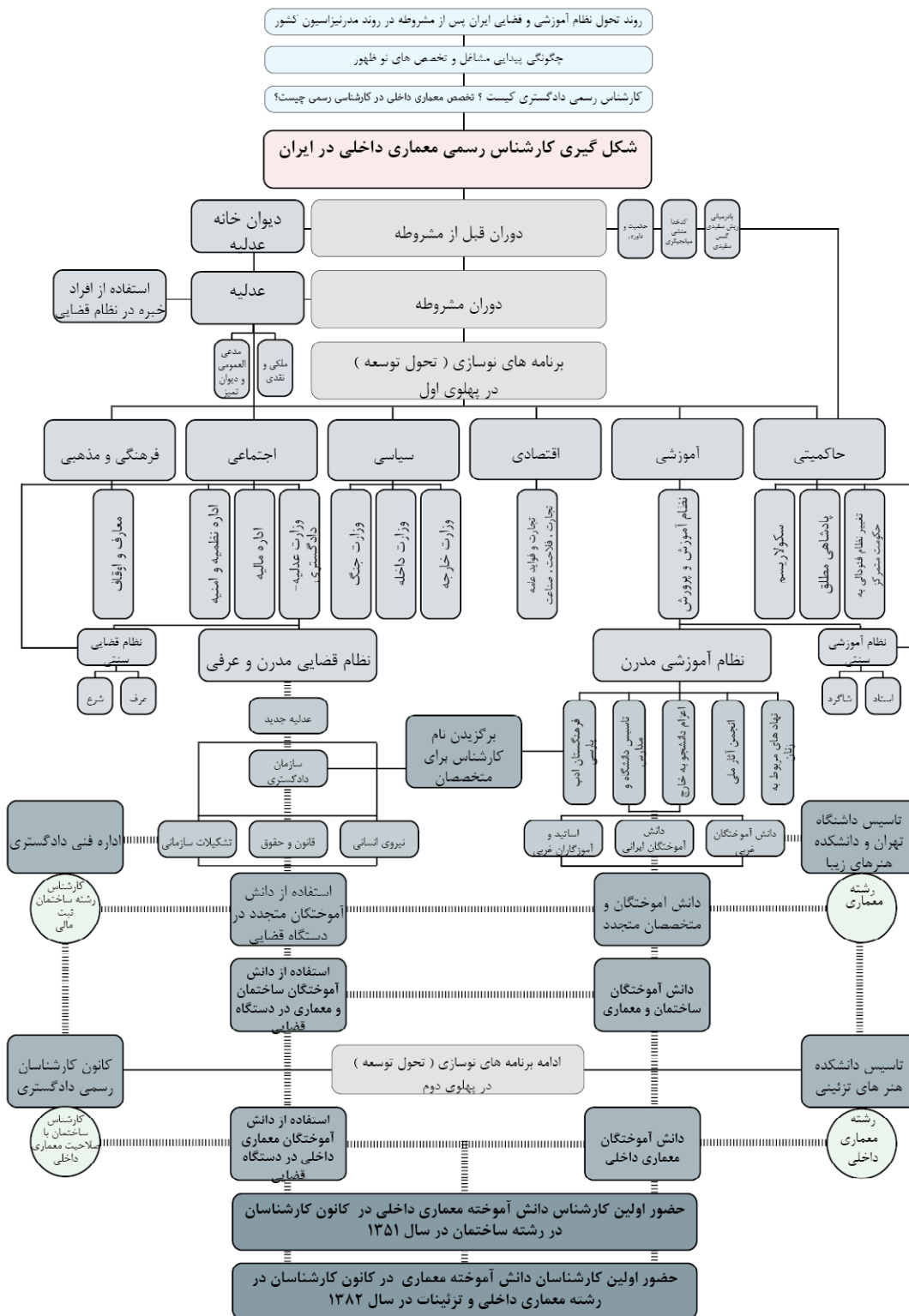
شکل ۴. گاه‌شمار تحولات آموزشی و قضایی در نسبت با یکدیگر

منبع: نگارنده

در مشروطه و پهلوی اول، رسیدگی به اختلافات ناشی از تغییرات شکلی و محتوایی مناسبات اجتماعی و در نتیجه پرونده‌ها، در دستگاه قضایی و نیاز به داشتن دانش برای صدور احکام قضایی مبتنی بر حقیقت که در قوانین جدید قضایی به آن تاکید شده بود، موجب شد درخواست‌هایی برای اظهار نظر متخصصان امر (کارشناسان)، از سوی قضاتی بشود که تا آن زمان تنها از کمک افراد خبره بهره‌مند بودند. تشکیلات اداری فنی دادگستری، این امکان را برای قضات که خواهان مشورت با متخصصین و افراد آگاه به علوم روز بودند، فراهم نمود تا با استفاده از تخصص و دانش ایشان، بتوانند از طریق مشورت یا درخواست ارائه نظرات تخصصی به امر قضاوت در دستگاه قضایی نوین به کمک بپردازند. این فرآیند موجبات بروز و شکل‌گیری تخصص نوظهوری در سیستم قضایی کشور با عنوان کارشناس رسمی دادگستری را فراهم نمود. بعدها این کارشناسان مجموعه‌ای متمرکز و غیر دولتی با نام کانون کارشناسان رسمی دادگستری را راه‌اندازی کردند و تخصص‌های گوناگونی را به همکاری فراخواندند.

یکی از این تخصص‌ها معماری داخلی بود که دانش آموختگان آن در ادامه‌ی برنامه‌های نوسازی در کشور و همزمان با تحولات نظام آموزش در دوره‌ی پهلوی دوم و با تأسیس دانشگاه‌ها، از جمله هنرهای زیبا در سال ۱۳۱۹ و تحصیل به روش مدرن در رشته‌ی معماری و تأسیس دانشکده‌ی هنرهای تزئینی در سال ۱۳۳۹ به همکاری کانون کارشناسان فرا خوانده شدند. با ورود اولین دانش‌آموخته‌ی معماری داخلی آموزش‌یافته‌ی دانشگاهی به شیوه‌ی نوین در حوزه‌ی هنر و معماری داخلی، به عرصه‌ی ساخت‌وساز مدرن کشور، اولین همکاری میان تحصیل‌کردگان مدرن معماری داخلی با کانون کارشناسان رسمی دادگستری در سال ۱۳۵۱ شکل گرفت. این کارشناس معماری داخلی، از کارشناسان زیرگروه ساختمان محسوب می‌گردید. با گذشت زمان، تعداد بیشتری از این دانش‌آموختگان وارد عرصه‌ی کارشناسی رسمی شدند. پس از انقلاب فرهنگی و با توقف آموزش معماری داخلی در دانشگاه‌ها و مراکز مختلف آموزش عالی، کانون کارشناسان رسمی دادگستری با بهره‌گیری تدریجی از همان دانش‌آموختگان قبلی و تحت نظر همان متخصصان، اقدام به برگزاری آزمون‌های تخصصی نمود. مهندسان معمار فارغ‌التحصیل از دانشگاه‌های سراسر کشور که در آزمون ورودی رشته‌ی تخصصی معماری داخلی قبول می‌شدند، به عضویت کانون کارشناسان دعوت شدند. پس از گذراندن دوره‌های کارآموزی و اتیان سوگند و صدور پروانه‌ی کارشناسی، همکاری ایشان با کانون کارشناسان رسمی دادگستری آغاز گردید و با در نظر گرفتن صلاحیت‌های تخصصی، از آن‌ها در پرونده‌های قضایی برای کمک به امر قضاوت و در سایر درخواست‌های غیر قضایی برای نظر دادن در امور تخصصی معماری داخلی و تزئینات استفاده شد. بعدها مراکز دیگری اقدام به جذب کارشناس رسمی از جمله معماری داخلی نمودند. در شکل ۳، نموداری از این تحولات در گذر زمان، در دو عرصه‌ی قضایی و آموزشی کشور ارائه شده است و رخدادها و جریاناتی که به شکل‌گیری کارشناس رسمی دادگستری در تخصص معماری داخلی منتهی می‌شوند، تبیین شده است.

در این مقاله، تلاش شده است با شناخت سیر شکل‌گیری تخصص «معماری داخلی» به عنوان «کارشناس رسمی دادگستری» گامی آغازین در جهت شناسایی این تخصص برداشته شود. ادامه راه این پژوهش می‌تواند در حوزه‌های شناخت این تخصص به مثابه کارشناس رسمی دادگستری، جایگاه حرفه‌ای آن و نسبتی که با سایر حوزه‌ها دارد، و همچنین تحلیل ابعاد مسئولیت آن صورت پذیرد.

شکل ۵. نمودار روند شکل‌گیری کارشناس رسمی معماری داخلی در ایران قبل از مشروطه تا اکنون^{۲۶}
منبع: نگارنده

از خانم دکتر نادیه ایمانی بابت تمامی نظرات و راهنمایی‌ها و یاری در نگارش مقاله سپاس گزارم. هم‌چنین از خانم دکتر مریم دربندی برای همراهی در طی شکل‌گیری مقاله و از خانم مهندس سروناز حیدریان برای کارهای تصویری تشکر می‌کنم.

۱. این بخش به صورت خلاصه با کمک منابع زیر نوشته شده است.
 لمعه دمشقیه، نوشته شهید اول (محمد بن مکی عاملی) (این کتاب یکی از منابع مهم فقه شیعه است که در مورد اصول قضاوت و قواعد حقوقی مطالب جامعی دارد)؛ جواهر الکلام فی شرح شرائع الإسلام نوشته شیخ محمدحسن نجفی، (این کتاب مرجع فقهی جامع شیعه است که به بررسی جزئیات احکام فقهی، از جمله حقوق مالکیت و مسائل قضایی، پرداخته است.)؛ قانون‌نامه ناصری نوشته ناصرالدین‌شاه قاجار؛ مکاسب، نوشته شیخ مرتضی انصاری (این اثر یکی از منابع فقهی درباره معاملات و تعهدات است که برای فهم بهتر روابط مالک و سازنده و اختلافات قراردادی مفید است)؛ حقوق مدنی، نوشته سید حسن امامی (این کتاب به نظام قضایی ایران پرداخته و اطلاعات خوبی در مورد نقش محاکم شرعی و عرفی ارائه می‌دهد)؛ ایران در دوره سلطنت قاجار، نوشته علی‌اصغر شمیم (این کتاب به بررسی ساختار اجتماعی و حقوقی دوران قاجار می‌پردازد و در آن به مواردی چون اختلافات مالی و ساختمانی نیز اشاره شده است)؛ موانع تاریخی رشد سرمایه داری در ایران دوره قاجاریه، نوشته احمد اشرف (در این کتاب، وضعیت اقتصادی، اجتماعی، و نظام قضاوت در دوران قاجار شرح داده شده است)
۲. قانون مدنی ایران، مصوب ۱۳۰۷ شمسی، وزارت دادگستری پس از تصویب، با تغییرات و الحاقات در برخی مواد همراه بوده است.
۳. از نظر احمدرضا نائینی، نقش رضاخان در تدوین قانون مدنی، نقشی دستوری بوده است. با توجه به ۱۴۶۰ ماده تهیه شده توسط سیدمحمد فاطمی، به نظری بقیه مواد قانون مدنی نیز توسط ایشان و حتی قبل از روی کارآمدن رضاخان، تهیه شده و در سالهای بعد، در کمیسیون‌هایی، تنظیم و به مجلس شورای ملی تقدیم شده است.
۴. قانون اساسی به عنوان سندی کلان، بیشتر اصول کلی را برای تنظیم روابط اجتماعی و حقوقی ارائه می‌دهد و جزئیات این روابط در قوانین عادی مانند قانون مدنی ایران تبیین شده است. نگاه کنید به قراردادها، جلد دوم کتاب حقوق مدنی (کاتوزیان، ۱۳۸۲، ۳۵-۵۰).
۵. در قانون مدنی (ماده ۱۰)، تنظیم قراردادهای مکتوب به‌عنوان ابزار قانونی برای مستندسازی توافقات مورد تأکید قرار گرفته است.
۶. ماده ۲۲۰ قانون مدنی به لزوم پایبندی طرفین به شروط قرارداد و حفظ حقوق هر دو طرف اشاره دارد.
۷. تحولاتی که سبب بروز اختلافات در موارد مختلف ساخت بنا می‌شود؛ به گونه‌ای که به محاکم و دعاوی قانونی راه می‌یابد. در واقع، مشکلات میان کارفرما و طراح و سازنده به شیوهی جدیدی که تاکنون در ایران سابقه نداشت گسترده می‌شود و نوع دعوای مسائل ساده و مرسوم به پیچیده و غیر مرسوم با ظرایف موضوعی بیشتر سوق می‌یابد. از اینرو در ابتدا کارشناس ساختمان به تنهایی می‌توانست به حل و فصل دعاوی بپردازد اما به تدریج با شکل‌گیری رشته‌های گوناگون از جمله معماری و معماری داخلی و توانایی انجام کارهای تخصصی دانش‌آموختگان آن در امور فزاینده از موارد معمول ساختمانی، جریان جدیدی در امر مشکلات ساختمانی پیش می‌آید.
۸. مرحوم مهندس عبدالحسین ابراهیمی قاجار (۱۳۵۳ تا ۱۳۵۹) که اولین رئیس کانون کارشناسان به شمار می‌رود بسیار تلاش نمود تا از مجلس نسبت به اخذ مجوز جهت تشکیل کانون کارشناسان اقداماتی صورت دهد.
۹. طبق دعوت هیئت منتخب، جلسه مجمع عمومی و هیئت کارشناسان رسمی در ۱۳۵۲ تشکیل و اساسنامه کانون در ۲۸ ماده و ۶ تبصره تنظیم و نهایتاً اعضای هیئت مدیره انتخاب شدند.
۱۰. این روز، سبب نامگذاری روز کارشناس، است و کانون کارشناسان رسمی دادگستری همه ساله طی آئین نکوداشت کارشناس این روز را پاس می‌دارد.
۱۱. با ریاست مرحوم مهندس عبدالحسین ابراهیمی که تا سال ۱۳۶۰ این سمت را بر عهده داشتند.
۱۲. توسط مهندس محمد ایثاری، رئیس کانون کارشناسان و سرپرست کل کارشناسان وقت.
۱۳. ابتداء کانون تهران مدیریت کل کانونهای کشور را عهده‌دار بود، بتدریج و پس از تشکیل کانون در مراکز استانها حوزه جغرافیایی این استان‌ها یکی پس از دیگری از تهران منتزع و امروز علاوه بر کانون تهران، نزدیک به ۳۰ کانون مستقل دیگر تحت نظارت شورای عالی در کشور وجود دارد. چند سال قبل از تصویب قانون درمجلس تا مهر ۱۳۸۲ آقای مهندس ایثاری همزمان با ریاست کانون، ریاست شورای عالی رانیز عهده دار بوده‌اند. (ایثاری، بهرامعلی، ۱۴۰۳)
۱۴. از ۱۳۳۹ تا ۱۳۸۱، کارشناسان مختلفی با تخصص‌های گوناگون در امور فنی و با تجارب اجرایی قابل توجه با سیستم قضایی همکاری نموده‌اند. در صورتی که قاضی نتواند در مورد برخی از جنبه‌های فنی موضوع پرونده اظهارنظر نماید، بایستی با صدور قرار کارشناسی، انجام آن امور را از کارشناس رسمی دادگستری مطالبه نماید و بر اساس ماده ۲۶۱ قانون آیین دادرسی مدنی، کارشناس مکلف به قبول امر کارشناسی است که از دادگاه به او ارجاع شده است؛ مگر اینکه عذر موجهی داشته باشد.
۱۵. مدرسه‌ی صنایع مستظرفه، با تدریس نقاشی، منبت کاری، موزائیک سازی و قالی بافی، مقدمه‌ای برای تاسیس سایر رشته‌ها در دانشگاه شد.
۱۶. حتی در دسته بندی نیز این دوگانگی باعث می‌گردد که در تعریف معمار تفاوت ایجاد گردد و معمار سنتی با معمار امروزی به یک معنی اطلاق نگردد. (کیانی، ۱۳۸۳)

۱۷. ... گذار، سیرو و مارکف...

۱۸. آموزش در دانشکده با سه رشته معماری، نقاشی و مجسمه‌سازی شروع شد.

۱۹. پذیرش دانشجو در دوره تکوین سال ۱۳۵۷ و فارغ التحصیلی در دوره تکوین سال ۱۳۶۷ بوده است. (ضیاء شهابی، ۱۳۹۶)

۲۰. به همت مهندس هوشنگ کاظمی (ضیاء شهابی، ۱۳۹۶)

۲۱. بعدها به دانشگاه فرح و سپس به دانشگاه الزهراء تغییر نام داد.

۲۲. در این زمان برنامه کارشناسی معماری داخلی دانشگاه هنر شامل ۱۴۴ واحد و در دانشگاه الزهراء ۱۲۹ واحد بود؛ همچنین الگوی آموزشی دانشگاه الزهراء با دانشگاه‌های آمریکایی مطابقت داشت.

۲۳. مرحوم مهندس فریدون میر بها، رجوع شود به تصویر ۵

۲۴. روند برگزاری آزمون جهت تشخیص صلاحیت و وثاقت کارشناسان از زمان اداره‌ی فنی دادگستری برقرار بوده اما بطور معمول بصورت شفاهی و رو در رو انجام می‌شده است و عده‌ای مسئول تایید صلاحیت‌های حرفه‌ای کارشناسان قبل از پیوستن به مجموعه قضایی بودند و همان زمان نیز برای افراد مورد وثوق پروانه کارشناسی با درج صلاحیت‌های عمومی و فردی صادر می‌گردیده است. (بهرامعلی، ۱۴۰۳)

۲۵. فعالیت‌های تخصصی کارشناس رسمی دادگستری، بطول کلی در چند گروه دسته بندی شده که دارای همگونی و سنخیت بیشتری با هم هستند، گروه شش با عنوان راه و ساختمان و نقشه برداری شامل رشته‌های: برنامه‌ریزی شهری، راه و ساختمان، معماری داخلی و تزیینات، مهندسی ترافیک، مهندسی محیط زیست، نقشه برداری و اطلاعات مکانی تعریف شده است. (کتاب کارشناسان، ۱۴۰۱) صلاحیت رسیدگی در مواردی از جمله: تعیین و تشریح وضعیت (تأمین دلیل) تزیینات و معماری داخلی ساختمان، تطبیق وضعیت با نقشه، قرارداد، ضوابط، مقررات، قدمت، نوع مربوط به تزیینات و معماری داخلی ساختمان، تعیین بروز و میزان خسارت وارده به تزیینات و معماری داخلی ساختمان، تهیه و رسیدگی صورت کارکرد و حسن انجام کار تزیینات و معماری داخلی ساختمان، رسیدگی و ارزیابی تزیینات و معماری داخلی ساختمان‌های ویژه، تعیین مقادیر و برآورد هزینه اجرا و برآورد هزینه تعمیرات مربوط به قراردادهای تزیینات معماری داخلی ساختمان، رسیدگی به اختلاف فی‌مابین کارفرما، پیمانکار و مشاورین از اختیاراتی است که کارشناسان معماری داخلی و تزیینات برای اظهار نظر دارند. (همان)

۲۶. در گردآوری مطالب اشکال ۴ و ۵ از منابع زیر بهره گرفته شده است:

آبراهامیان، (۱۳۸۷)، (آبراهامیان، ۱۳۸۹)، (آرون، ۱۳۹۰)، (آفاری، ۱۳۸۵)، (اتحادیه، ۱۳۷۲)، (استوار، ۱۴۰۰)، (اکبری، ۱۳۹۱)، (اکبری، ۱۳۹۳)، (اینکلهارت، ۱۳۸۸)، (اینکلهارت و ولزل، ۱۳۸۹)، (باتامور، ۱۳۹۲)، (بصیرت‌مشن، ۱۳۸۶)، (بهرامی و احمدی، ۱۳۸۱)، (بهنام، ۱۳۸۶)، (تقی زاده، ۱۳۸۹)، (تکمیل، ۱۳۸۵)، (خزائیلی، ۱۳۹۹)، (داور، ۱۳۰۲)، (دورکیم، ۱۳۸۷)، (راسخ و بخشی‌زاده، ۱۳۹۳)، (رشید یاسمی، ۱۳۱۵)، (روشه، ۱۳۸۶)، (رینگر، ۱۳۹۳)، (زارع رشکونیه، ۱۳۸۳)، (زندیه و ده پهلوانی، ۱۳۹۱)، (زندیه، ۱۴۰۱)، (سریع‌القلم، ۱۳۸۱)، (سریع‌القلم، ۱۳۹۷)، (شایق و لطیف، ۱۴۰۰)، (شکیبی و جنگ، ۱۴۰۰)، (صدیق و غلامی، ۱۳۹۸)، (ضیاءشهابی، ۱۳۹۸)، (فروغی، ۱۳۸۸)، (کاتم، ۱۳۹۹)، (کاردان و جهانگلو، ۱۳۸۷)، (کاظم‌زاده ایران‌شهر، ۱۳۰۴)، (کهنه‌پوشی و همکاران، ۱۴۰۰)، (کیانی، ۱۳۸۳)، (Niazi & Shalchi، 2010)، (Ingelhart & Welzel، 2010)، (Almond، 1970)، (Woolf، 1996)، (Sariolghalam، 2008)، (2013).

فهرست منابع

- آبراهامیان، یرواند (۱۳۸۹). *تاریخ ایران مدرن* (مترجم: محمدابراهیم فتاحی)، چاپ دوم، تهران: نشر نی.
- آبراهامیان، یرواند؛ گل‌محمدی، احمد؛ فتاحی، محمد ابراهیم (۱۳۸۷). *ایران بین دو انقلاب: درآمدی بر جامعه‌شناسی سیاسی ایران معاصر* (مترجمان: احمد گل‌محمدی و محمدابراهیم فتاحی)، چاپ چهاردهم، تهران: نشر نی.
- آرون، ریمون (۱۳۹۰). *مراحل اساسی سیراندیشه در جامعه‌شناسی* (مترجم: باقر پرهام)، چاپ دهم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- آفاری، ژانت (۱۳۸۵). *انقلاب مشروطه ایران ۱۹۱۱-۱۹۰۶ م* (مترجم: رضا رضایی)، چاپ اول، تهران: نشر بیستون.
- اتحادیه، منصوره (۱۳۷۲). *نخستین دهه انقلاب مشروطه ایران ۱۳۲۴-۱۳۳۴ ق*، *ایران‌نامه*، ۴۳.
- استوار، مجید (۱۴۰۰). *نقش نخبگان فکری در سیاست‌گذاری فرهنگی پهلوی اول*، *فصلنامه مطالعات میان فرهنگی*، ۱۶ (۴۶)، ۲۹-۴۸.
- اشرف، احمد (۱۳۵۹). *موانع تاریخی رشد سرمایه داری در ایران دوره قاجاریه*، تهران: انتشارات زمینه.
- اکبری، محمدعلی (۱۳۹۱). *پروژه ملت‌سازی عصر پهلوی اول در متون آموزشی تاریخ*، *دو فصلنامه علمی تاریخ ایران*، ۵ (۲)، ۳۳-۶۰.
- اکبری، محمدعلی (۱۳۹۳). *تبارشناسی هویت جدید ایرانی: عصر قاجاریه و پهلوی اول*، چاپ دوم، تهران: انتشارات علمی و فرهنگی.
- امامی، سید حسن (۱۴۰۳). *شش جلدی حقوق مدنی*، چاپ ۴۱، تهران: نشر اسلامی.
- اینکلهارت، رونالد (۱۳۸۸). *جامعه‌شناسی مدرن‌سازی*، در *مراحل و عوامل و موانع رشد سیاسی* (مترجم: عزت‌الله فولادوند)، چاپ دوم، تهران: نشر ماهی.

اینگله‌هارت، رونالد؛ ولزل، کریستین (۱۳۸۹). *نوسازی، تغییر فرهنگی و دموکراسی* (مترجم: یعقوب احمدی)، چاپ اول، تهران: نشر کویر.

باتامور، تام بی (۱۳۹۲). *نخبگان و جامعه* (مترجم: علیرضا طیب)، چاپ اول، تهران: نشر شیرازه.

بصیرت‌منش، حمید (۱۳۸۶). *علما و رژیم رضا شاه: نظری بر عملکرد سیاسی فرهنگی روحانیون در سال‌های ۱۳۰۵ - ۱۳۲۰*، تهران: نشر عروج.

بهرامی احمدی، حمید (۱۳۸۱). *کلیات عقود و قراردادها: حقوق مدنی ۳*، چاپ سوم، تهران: نشر میزان.

بهنام، جمشید (۱۳۸۶). *ایرانیان و اندیشه تجدد*، چاپ سوم، تهران: فرزانه روز.

تقی زاده، سید حسن (۱۳۸۹). *اصلاحات اساسی و فوری، مجله کاوه، ۱۲، ۳-۴*.

تکمیل همایون، ناصر (۱۳۸۵). *آموزش و پرورش در ایران*، تهران: نشر دفتر پژوهش‌های فرهنگی.

جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۰). *ترمینولوژی حقوقی*، تهران: گنج دانش.

جعفری لنگرودی، محمد جعفر (۱۳۸۰). *حقوق تعهدات*، تهران: گنج دانش.

خزائیلی، محمد باقر (۱۳۹۹). *علل گرایش علوم انسانی به مبانی علوم غربی در عصر پهلوی اول*، چاپ اول، قم: نشر مکتب اندیشه.

داور، علی اکبر (۱۳۰۲). *این معارف را خراب کنید، مرد آزاد، ۱۱۵*.

دورکیم، امیل (۱۳۸۷). *درباره تقسیم‌کار اجتماعی* (مترجم: باقر پرهام)، چاپ سوم، تهران: نشر مرکز.

راسخ، محمد؛ بخشی‌زاده، فاطمه (۱۳۹۳). *پیش‌زمینه مفهوم قانون در عصر مشروطه: نویسندگان متقدم، فصلنامه حقوق دادگستری، ۱۷ (۶۸)، ۱-۲۱، ۴۱-۴۲*.

رشید یاسمی، غلامرضا (۱۳۱۵). *تاریخ ایران سال پنجم و ششم ابتدایی*. چاپ هفتم، تهران: چاپخانه شرکت مطبوعات.

روشه، گی (۱۳۸۶). *تغییرات اجتماعی* (مترجم: منصور وثوقی)، چاپ نوزدهم، تهران: نشر نی.

رینگر، مونیکا ام (۱۳۹۳). *آموزش، دین و گفتمان اصلاح فرهنگی در دوران قاجار*، (مترجم: مهدی حقیقت‌خواه)، چاپ سوم، تهران: نشر ققنوس.

زارع رشکوئی، مسعود (۱۳۸۳). *برگی از تاریخ حقوق: عدلیه نوین اصلاحات نظام قضایی در عصر پهلوی اول*، نشریه حقوقی گواه، ۳-۲، ۹۷-۱۰۰.

زندیه، حسن (۱۴۰۱). *تحول نظام قضایی ایران در دوره پهلوی اول*، چاپ سوم، قم: پژوهشگاه حوزه و دانشگاه.

زندیه، حسن؛ ده‌پهلوانی، طلعت (۱۳۹۱). *نقش علمای شیعی در عرفی‌گرایی و نوسازی نظام قضایی ایران پیش از عصر پهلوی اول*، *نشریه تاریخ و فرهنگ*، ۴۴ (۱).

سریع القلم، محمود (۱۳۸۱). *عقلانیت و آینده توسعه یافتگی ایران*، چاپ دوم، تهران: مرکز پژوهش‌های علمی و مطالعات استراتژیک خاورمیانه.

سریع القلم، محمود (۱۳۹۷). *اقتدارگرایی ایرانی در عهد پهلوی*، چاپ اول، تهران: نشر گاندی.

شایق، سیروس؛ لطیف، مارال (۱۴۰۰). *توانا بود هر که دانا بود: علم، طبقه و تکوین جامعه مدرن ایرانی (۱۳۳۰ - ۱۲۸۰)*، چاپ اول، تهران: نشر شیرازه.

شکیبی، ژند؛ جنگ، عباس (۱۴۰۰). *غرب‌انگاری و ایدئولوژی پهلویسم*، چاپ اول، تهران: شرکت سهامی انتشار.

شمیم، علی‌اصغر (۱۳۸۰). *ایران در دوره سلطنت قاجار*، چاپ دهم، تهران: نشر مدبر.

صدیق، عیسی‌خان؛ غلامی، علی نجات (۱۳۹۸). *ایران مدرن و نظام آموزشی آن*، چاپ دوم، تهران: پژوهشکده مطالعات فرهنگی و اجتماعی.

ضیاءشهابی، نوشین (۱۳۹۸). *گردآوری اسناد شفاهی آموزش معماری داخلی در ایران*، طرح پژوهشی، معاونت پژوهش و فناوری دانشگاه هنر ایران.

فروغی، محمد علی (۱۳۸۸). *یادداشت‌های روزانه از محمد علی فروغی (به کوشش ایرج افشار)*، تهران: کتابخانه موزه و مرکز اسناد مجلس.

- کاتم، ریچارد (۱۳۹۹). *ناسیونالیسم در ایران* (مترجم: احمد تدین)، چاپ ششم، تهران: نشر کویر.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۶). *حقوق مدنی ایران: عقود معین*، تهران: گنج دانش.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۶). *حقوق مدنی: قواعد عمومی قراردادها*، چاپ چهارم، تهران: شرکت سهامی انتشار.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۷۶). *حقوق مدنی: نظریه عمومی تعهد*، تهران: نشر میزان.
- کاتوزیان، ناصر (۱۳۸۲). *قانون مدنی در نظم حقوقی کنونی*، تهران: نشر میزان.
- کاردان، علی محمد؛ جهانگللو، رامین (۱۳۸۷): آموزش و پرورش مدرن در ایران، در رامین قبابگللو، *ایران و مدرنیته*، چاپ سوم، تهران: نشر قطره، ۵۷-۶۳.
- کاظم‌زاده ایرانشهر، حسین (۱۳۰۴). *تعلیم و تربیت در مدارس*، *ایرانشهر*، ۳(۸).
- کاظم‌زاده ایرانشهر، حسین (۱۳۰۴). *راه نو در تعلیم و تربیت*، *ایرانشهر*، ۳(۷).
- کهنه‌پوشی، سید مصلح؛ مهرآئین، مصطفی؛ کاشانی، مجید؛ نوابخش، مهرداد؛ قدیمی، بهرام (۱۴۰۰). بررسی گفتمان ملی‌گرایی در جریان نوسازی نظام آموزشی ایران در دوره پهلوی اول، *مطالعات اجتماعی ایران*، ۱۵(۲)، ۵۰-۷۱.
- کیانی، مصطفی (۱۳۸۳). *معماری دوره پهلوی اول*، دگرگونی اندیشه‌ها پیدایش و شکل‌گیری معماری دوره بیست ساله معاصر ایران، ۱۲۹۹-۱۳۲۰، تهران: موسسه مطالعات تاریخ معاصر ایران.
- مکی عاملی، شمس‌الدین (۱۴۰۰). *اللمعه الدمشقیه* (مترجم: حمید نیک‌فکر)، چاپ دوم، تهران: چتر دانش.
- نائینی، احمدرضا (۱۳۸۸). *نقش رضاخان در تدوین قانون مدنی*، *پیام بهارستان*، ۲ (۳).
- Almond, G. A. (1970). *Political development*, Boston: Little, Brown & Company.
- Apter, D. E. (1981). *The politics of modernization*, London: Routledge Press.
- Banani, A. (1961). *Modernization of Iran (1921-1941)*, Redwood City: Stanford University Press.
- Inglehart, R., & Welzel, C. (2010). *Modernization, cultural change and democracy*, Cambridge: Cambridge University Press.
- Niazi, M. & Shalchi, V. (2013). The formation of the duty system in connection with the nation-building project of the first Pahlavi period, *Cultural Studies Society Quarterly, Research Institute of Humanities and Cultural Studies*, 4th year, 2nd issue.
- Sariolghalam, M. (2008). *Rationality and the future of Iran's development*, Middle East Center for Scientific Studies and Strategic Research.
- Woolf, S. (1996). *Nationalism in Europe: From 1815 to the present*, London: Routledge Press.

مصاحبه‌ها

- ابراهیمی قاجار، شاهرخ (۱۴۰۳). *مصاحبه شفاهی*، چند نوبت.
- اصفهان‌ی، مهدی (۱۳۹۶). *برگرفته از مصاحبه شخصی ضیاشهابی*، نوشین.
- اعتمادزاده، عباس (۱۳۹۶). *برگرفته از مصاحبه شخصی ضیاشهابی*، نوشین.
- ایثاری، محمد (۱۴۰۳). *مصاحبه شفاهی*، چند نوبت.
- ایزدینا، برزو (۱۳۹۶). *برگرفته از مصاحبه شخصی ضیاشهابی*، نوشین.
- اسماعیل‌لو، نعمت (۱۳۹۶). *برگرفته از مصاحبه شخصی ضیاشهابی*، نوشین.
- ایمانی، نادیه (۱۳۹۶). *برگرفته از مصاحبه شخصی ضیاشهابی*، نوشین.
- بهرامعلی، مجتبی (۱۴۰۳). *مصاحبه شفاهی*، ۲۳ مهرماه ۱۴۰۳.
- علیپور، رضا (۱۴۰۳). *مصاحبه شفاهی*، چند نوبت.

قضات شعب مختلف دادگستری (۱۳۸۸-۱۴۰۳). مصاحبه شفاهی.

شاه محمدی، حسن (۱۴۰۳). مصاحبه شفاهی، ۲۱ مرداد ۱۴۰۳.

شفاهی، ابوالقاسم (۱۴۰۳). مصاحبه شفاهی، ۱۵ تیر ۱۴۰۳.

فامیلی، امیر علی (۱۴۰۳). مصاحبه شفاهی، ۲۱ مرداد ۱۴۰۳.

کاتب، فاطمه (۱۳۹۶). برگرفته از مصاحبه شخصی ضیاشهابی، نوشین.

کسرای، فریدون (۱۳۹۷). برگرفته از مصاحبه شخصی ضیاشهابی، نوشین.

مهندس، بهنام (۱۳۹۶). برگرفته از مصاحبه شخصی ضیاشهابی، نوشین.

نخعی، منصور (۱۴۰۳). مصاحبه شفاهی، چند نوبت.

وزیری، ماشالله (۱۴۰۳). مصاحبه شفاهی، ۱۵ تیر ۱۴۰۳.

نحوه ارجاع به این مقاله

لیلیان، الهام. (۱۴۰۳). شکل‌گیری «کارشناس رسمی معماری داخلی» در ایران. *اندیش‌نامه معماری داخلی*، ۳(۳)، ۱۱۰-۱۲۹.

leylian, E. (2025). Formation of the "Certified Expert in Interior Architecture" in Iran. *Andišnāme-ye Me'māri-ye Dāxeli*, 3(3), 110-129.

Copyright: © 2025 by the authors. Submitted for possible open access publication under the terms and conditions of the Creative Commons Attribution (CC BY) license (<https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>)